

Бранислав Пантовић¹
Етнографски институт САНУ, Београд
Нина Аксић²
Етнографски институт САНУ, Београд

327:32.019.5(497.11)
327(497.11:44)
327(497.11:560)
COBISS.SR-ID 255699724

ИНСТРУМЕНТАЛИЗАЦИЈА ИНСТИТУЦИЈА КУЛТУРЕ У МЕЂУНАРОДНОМ АМБИЈЕНТУ НА ПРИМЕРУ КУЛТУРНОГ ЦЕНТРА СРБИЈЕ (ПАРИЗ) И ТУРСКОГ КУЛТУРНОГ ЦЕНТРА „ЈУНУС ЕМРЕ“ (НОВИ ПАЗАР)³

Апстракт

Овим радом биће представљена истраживања улоге културних центара Републике Србије у Новом Пазару и Паризу, тачније – департмана Турски културни центар „Јунус Емре“ при Културном центру Нови Пазар и Културног центра Србије у Паризу. Базирајући истраживање на три сегмента (оснивање и развој, програмске активности, организација и функционисање), приказати се не само начин на који културни центри повезују Србију са Турском и Француском, већ и њихова дипломатска инструментализација у служби међународне сарадње. Циљ рада је: (1) да се прикаже утицај културе као ресурса једне земље у међународном амбијенту, (2) да се прикажу различите активности званичних културних центара као адекватне активности у међународним односима, (3) да се представи ова, у пољу теорије и праксе, још увек недовољно истражена тема.

Кључне речи

међународни културни односи, Република Србија, културни центри, јавна дипломатија, културна дипломатија.

1 mr.pantovic@gmail.com

2 nina.aksic@ei.sanu.ac.rs

3 Овај текст је резултат рада на пројекту „Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала *Појмовник српске културе*“, пројекат бр. 47016 (Бранислав Пантовић) и на пројекту „Стратегије идентитета: савремена култура и религиозност“, пројекат бр. 177028 (Нина Аксић).

Теоријски оквир⁴

Један од кључних термина овог рада јесте јавна дипломатија – форма деловања која обухвата интерактивне активности културне политике неке земље према иностранству, као што су универзитетска међународна размена, међународно гостовање и предавање научника, делатности културних центара, промоција уметничких дела, организовање позоришних турнеја и оркестара, ширење информација, па чак и неки видови пропаганде⁵ (Шобе и Мартен 2014: 134). Државе преко јавне дипломатије покушавају да прошире / повећају међународну интеракцију, па обично балансирано делују преко државног и невладиног сектора. Према томе, јавна дипломатија се означава речју „јавна” јер се државне активности фокусирају на ширу инострану јавност, а не само на политичку елиту и дипломате неке земље.⁶

Треба имати у виду да је овај тип дипломатије обично у вези са партнерством ради остваривања заједничких циљева и бољег контакта са разноврсним актерима у међународном систему (Melissen 2005), тако да стратегија комуницирања има веома важну улогу у тренутку креирања/мењања перцепције о некој земљи (Пантовић 2011: 145). У овом контексту посебно се истиче коришћење јавне дипломатије у тренуцима када су узајамно разумевање, дијалог и поверење преко потребни, али експлицитна политичка активност није могућа, адекватна или прихваћена. Самим тим се активности јавне дипломатије могу употребити у специфичним, екстремним тренуцима ради премошћивања и успостављања везе између народа. То је објашњиво прво због могућности трансдисциплинарног приступа код организовања делатности јавне дипломатије, а затим и због нејасно дефинисаних граница деловања у теорији и пракси.

4 Треба напоменути да је овај рад (делимично) први пут представљен на конференцији *Bitef and Cultural Diplomacy: Theatre and Geopolitics* у септембру 2016. године. Такође, аутори су у посебној студији 2017. године објавили своје истраживање о културним центрима под насловом „Културни центри и њихова улога: Културни центар Нови Пазар и Културни центар Србије (Париз)” у *Гласнику ЕИ САНУ* бр. 65 (1), 2017.

5 Значајна разлика између класичне пропаганде и дипломатије лежи у чињеници да пропаганда није заинтересована за дијалог или било које значајније грађење односа (Melissen, 2005: 8); пропаганда не указује на концепт дипломатије, тј. не види комуникацију са страним актерима у контексту размена (Melissen 2005: 19).

6 Ово је условљено званичним међународним односима у међународном амбијенту јер они свакако не могу подразумевати само односе са другим државама, већ подразумевају односе и са осталим разноврсним актерима (нпр. са мултинационалним компанијама и утицајним појединцима).

Најистакнутији (и најчешћи)⁷ облик јавне дипломатије ставља културу у фокус дипломатског деловања и назива се културном дипломатијом. Конкретно, *културна дипломатија* је званични начин путем кога се, између осталог, промовишу културне вредности и идентитет, представља културно наслеђе и тако даље, а све у циљу „појачавања” званичне међународне сарадње (Драгићевић Шешић и Стојковић 2011: 294). Ово се заснива на чињеници да културно стваралаштво не припада само простору на коме настаје, већ по свом суштинском одређењу може да надилази границе, како националне и државне тако и идеолошке (Башић, Пантовић 2012: 54). Наиме, постоје бројни примери где јавна дипломатија с културним програмима утиче на међународно окружење, јер култура као нематеријални национални ресурс заузима посебно место у грађењу различитих друштвених односа. Поготову данас, захваљујући увећаном степену ривалитета у међународном амбијенту, ова ситуација све више интересује државне актере и представља једно од препознатљивих дипломатских деловања.

Реализовање међународних програма у вези са културом представља активност званичне институције културе у иностранству (културни центри, савети, департмани, итд). Функција ових институција није само у вези са подршком и подстицањем дијалога између народа и са представљањем културног стваралаштва, већ је њихова функција и та „да усмерава и утиче садржајима свог рада на живот у свакодневици” (Драгићевић Шешић, Стојковић 2000: 120). Самим тим, званични културни центри, поред свог циља (омогућавање стицања знања и информација), имају дефинисану пословну политику (осмишљен стратешки развој при реализовању одређених задатака), која експлицитно заступа циљеве и интересе владе која је основала институцију. Управо због тога, званични културни центри могу пружити један од најзначајнијих институционалних облика путем кога се данас спроводе различите делатности државе у међународном амбијенту.⁸

7 Јавна дипломатија је мултидисциплинарног карактера и има различите фокусе деловања (економија, наука, образовање, религија, итд.) при подстицању узајамног поверења и бољих односа са глобалним актерима.

8 Видети корист културних центара у међународним односима значи препознавање улоге културе, што је пак класичан пример коришћења „меке моћи” у дипломатији (Nye 2011).

Културни центри Србије и међународна сарадња

У овом раду ћемо се фокусирати на међународну сарадњу која се ослања на билатералне културне споразуме између Србије и Француске с једне стране, и између Србије и Турске с друге стране. Конкретно, фокус ове анализе ће бити на државним културним центрима у Новом Пазару и Паризу, тачније – на департману Турског културног центра „Јунус Емре” при Културном центру Нови Пазар и на Културном центру Србије у Паризу.

Културни центри Србије у иностранству и инострани културни центри у Србији, генерално гледано, део су јавне дипломатије, формиране у склопу билатералних споразума, у циљу унапређења повезивања народа различитих земаља и промовисања и размене добара држава. Културни центар Србије у Паризу представља класичан пример званичног културног центра у иностранству, који са својом дугом традицијом и изузетно богатим активностима већ годинама промовише културу Републике Србије у Француској. С друге стране, Турски културни центар „Јунус Емре” у Новом Пазару представља младу институцију културе, која своје активности заправо заснива на учењу језика, иако тежи да у будућности обавља и друге делатности. Поред ових великих разлика у традицији, дуготрајности, тј. трајности и активностима ова два културна центра, постоји такође и правна диференција.

Оснивање и затварање културних центара Србије у иностранству у надлежности је Министарства спољних послова Републике Србије (МСП РС), а регулисано је према Закону о спољним пословима⁹, тако да, када се ради о званичној културној сарадњи:

9 У складу са чланом 2 Закона о спољним пословима, Министарство спољних послова Србије је задужено за израду стратегије о националној спољној политици, коју морају поштовати сви дипломатски субјекти и институције, а самим тим и Културни центар Србије (даље у тексту – КЦС). Деловање КЦС-а дефинисано је чланом 10 Закона о спољним пословима. Према овом члану, центри обављају дипломатске задатке под надлежношћу Министарства и других државних органа из области културе, имајући за циљ побољшање угледа Србије. Када су у питању законски акти о оснивању и раду страних центара ове врсте, важно је напоменути да за њих не постоје закони у Републици Србији, иако у њој постоје бројне иностране културне институције. Ово треба узети у обзир зато што су активности ових институција условљене билатералном сарадњом, поготово што је велики део њих финансијски и организационо повезан са амбасадама, а њихови директори су истовремено и дипломатски представници (нпр. Француска и Италија). Министарство културе и информисања РС (МКИ РС) задужено је да прати рад ових институција, посебно у области програма културне сарадње.

Србија је међу оним земљама које и даље третирају културне односе и сарадњу преваходно кроз билатералне форме, што се види како из институционалне структуре водећих државних актера, тако и на основу самих програма (Рогач Мијатовић, 2014: 142).

Српски културни центар у иностранству дужан је да у обављању послова из свог делокруга поступа у складу са Уставом, законима, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима и подзаконским општим актима, а по директивама министра и у складу са датим инструкцијама и упутствима руководиоца надлежних унутрашњих јединица Министарства, као и амбасадора акредитованог у држави пријема. Ове званичне институције Србије имају неколико обавеза у земљи пријема, од којих су можда најзначајније у вези са функционисањем културног центра: да буде по законима и прописима земље у којој се налази, да прати приоритете представљања и дискурса матичне земље, да планира годишњи програм рада, спроводи активности које промовишу матичну земљу, да информише јавност земље пријема, доставља редовне извештаје о раду ресорним органима (Министарство спољних послова РС (МСП РС), Министарство културе и информисања РС (МКИ РС) и др. Културни центри морају да добију дозволе од стране надлежне институције да би несметано чинили следеће: промовисали културне вредности које се негују у Републици Србији, подстицали и промовисали стваралаштво и уметност Републике Србије, промовисали традицију и културно наслеђе Републике Србије, промовисали и представљали врхунске савремене културне и уметничке сцене, доприносили успостављању добрих односа са (индивидуалним и институционалним) партнерима у земљи пријема, промовисали европске вредности у процесу ЕУ интеграција Републике Србије, пратили обележавања најзначајнијих јубилеја Републике Србије, доприносили позитивном имиџу Републике Србије у иностранству, доприносили популаризацији и промоцији Републике Србије као пожељне дестинације за улагање и туризам, и др. Значи, многобројне су теме које морају да се узму у обзир при дефинисању делатности културних центара (изложбе, сценско-музичке активности, представљање филмова и књига, трибине, предавања, научне конференције и округли столови, информативне активности, едукативни заједнички програм са релевантним партнерима у земљи пријема и др).¹⁰

10 Ови подаци добијени су у разговору са саветницом Министарства културе и информисања РС Јагодом Стаменковић, бившом директорком КЦС-а у Паризу. Овом приликом

Треба истаћи да су јасно дефинисани циљеви, активности, делатности и обавезе српских културних центара у иностранству, док иностране културне центре у Србији не детерминишу одређени закони нити акти. Тако, мора се напоменути да је, поред осталих разлика, очигледно да се две поменуте установе не могу поредити у целости, већ се, представљајући активности јавне дипломатије, само може упоредити њихова улога у званичним међународним културним односима.

Уговорно билатерално стање у области културе између Републике Србије и Републике Француске регулисано је *Културним споразумом* између Владе СФРЈ и Владе Француске, потписаним 1964. године. Поред тога, на снази је *Споразум о стратешком партнерству и сарадњи* између Владе Републике Србије и Владе Републике Француске (потписан 8. јуна 2011. године).¹¹ С друге стране, између Турске и Србије (СР Југославије) потписана су два билатерална споразума која су и даље на снази: *Споразум између Савезне Владе СРЈ и Републике Турске о сарадњи у области образовања, науке, културе и спорта* (потписан 2002) и *Протокол о сарадњи у области културе између Министарства културе Републике Србије и Министарства културе и туризма Републике Турске* (потписан 2009)¹². Године 2010. потписан је посебан споразум о културној размени, којим се уз помоћ Амбасаде Републике Турске отвара Турски културни центар „Јунус Емре“ у Новом Пазару, у оквиру Културног центра Нови Пазар.

јој се неизмерно захваљујемо, јер без њене помоћи овај рад не би добио свој коначни облик.

- 11 У том Споразуму, члан 12 регулише област културе: „Стране развијају сарадњу у области културне размене. Радећи на томе оне се посебно ослањају на своје надлежна министарства (и њихове дирекције/представничка тела), и на своје националне институције у области културе. Стране дају посебан значај унапређењу културне разноликости као главном циљу културних политика обе земље. У складу с тим, стране нарочито подстичу мобилност уметника и уметничких дела. Стране подржавају контакте између институција, експерата и уметника како би се унапредила размена идеја и мишљења о савременим темама, а нарочито о изазовима глобализације. Стране промовишу сарадње у области очувања културног наслеђа, које укључује њихову културну и историјску баштину и идентитет.”
- 12 Нисмо имали увид у ова два споразума. Информацију о њиховом потписивању добили смо из МКИ.

Културни центар Србије у Паризу (КЦС)¹³

КЦС је тренутно једини званични културни центар Србије који ради у иностранству (Аксић, Пантовић 2017).¹⁴ Први претходник му је био Културно-информативни центар Југославије у Паризу, који је отворен 26. маја 1973. године. Активности су му биле дефинисане споразумом о информативним центрима између Југославије и Француске, потписаним 9. јула 1961. године (Трифунувић 2010). Ова институција је, почевши од 26. маја 1977. године, названа Културни центар Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, и имала је тенденцију да представља свих шест република које су чиниле Југославију. Почетком осамдесетих година, Културни центар Југославије пресељен је у центар Париза, а програмска политика усмерава се ка строгој, интелектуалној публици.¹⁵

Будући да је Социјалистичка Федеративна Република Југославија постојала до 1992, од тада је Савезна Република Југославија, коју су чиниле Србија и Црна Гора, преузела управљање културним центром као наследница претходне државе. Назив који је коришћен до 4. фебруара 2003. године био је Културни центар Југославије. Током овог периода Центар је доживео различите провокације и протесте пред својим вратима.¹⁶ У то време био је смањен број запослених (Трифунувић 2010).

Године 2000. Центар је затворио своја врата, да би их поново отворио 2002, када се прукључио ФИЦЕП-у¹⁷ са обновљеним програмом у бројним догађајима на француском. Када је Савезна Република Југославија

13 Треба нагласити да су аутори овог рада написали посебну студију о културним центрима под насловом: „Културни центри и њихова улога: Културни центар Нови Пазар и Културни центар Србије (Париз)”, *Гласнику ЕИ САНУ* бр. 65 (1), 2017, у коме се већ (делимично) налази овај сегмент рада.

14 Југословенски систем је својевремено имао 12 културних центара у иностранству. Они су прогресивно затварани, да би на крају остао у функцији само онај у Паризу.

15 Све чешће су се организовале дебате и конференције на француском језику. Ове дебате су се понекад одржавале ван центра, нпр. на Сорбони или на другим факултетима, што је омогућавало да се дође до другачије публике и да учешће у тим дебатама узму југословенски и француски експерти, дајући им тако научну ноту. Посебан значај културе, као најбољег средства за промовисање Југославије и њене слике, истицао је Петар Живадиновић, тадашњи директор Центра.

16 Деведесетих година прошлог века центар је добио патриотску конотацију и његови програми су били посвећени „одбрани” политичких тема тог периода, а односили су се на ратне сукобе након распада Југославије.

17 *Forum des instituts culturels étrangers à Paris* – Форум страних културних института у Паризу.

преименована у Државну заједницу Србија и Црна Гора, центар је такође променио назив и био је до 3. јуна 2006. познат као Културни центар Србије и Црне Горе. Од 2006. године, са проглашењем независности Црне Горе, културни центар формално постаје данашњи Културни центар Србије. Овај Центар је током 40 година постојања прошао пут од представљања Југославије (у сваком њеном политичком устројству) до представљања једне земље – Србије. Тренутно се налази у градској четврти Бобур (Beaubourg), у уметничком центру Париза, у пешачкој зони улице Сан Мартин.

КЦС је непрофитна институција, те због тога нема право на сопствене изворе прихода нити на продају (нпр. сувенира из Србије, националних производа и књига), па самим тим не може нудити ни услуге које се морају платити (нпр. курсеви језика). Донације могу бити примљене само посредством уметника или конкретних програма, јер КЦС не сме да прима ни донације нити да склапа уговоре о директном спонзорству. МСП РС финансира изнајмљивање простора, плате запослених и трошкове одржавања центра (Трифуновић 2010: 74).

Детаљи о активностима КЦС-а, који се односе на период од 2011–2016. године и који су прикупљени за овај рад базирају се на програму који се може наћи на званичној страници КЦС-а. Већина њих се одвија у области музике, посебно у оквиру концерата класичне и оперске музике. На другом месту, када се говори о учесталости активности, налазе се ликовне уметности, где се посебно истичу изложбе цртежа и слика. Не постоји ниједан програм који се бави директном промоцијом српске културе на дужи период јер се активности за које је неопходан пројекат и планирање на дужи период налазе међу најнезаступљенијим. Најређа активност је она која обухвата дебате и конференције, а следе је обележавање важних датума Србије и прославе. КЦС поседује библиотеку, али не и курсеве српског језика, будући да је за образовање/едукацију надлежно искључиво Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС. Оно што се може приметити јесте то да је акценат стављен на промоцију Срба и појединаца српског порекла који живе у Паризу, а који се баве културним и уметничким стваралаштвом.¹⁸

18 Такође се промовишу и активности ових стваралаца, иако нису обавезно покренуте од стране КЦС-а; на пример, улога Раше Буквића у представи „Гетовирана ружа“ (*Larosetatouée*), играна у позоришту Атеље (*Théâtre del' Atelier*), била је промовисана преко Центра.

Поред тога, КЦС доприноси напорима Србије да одговори на политичке изазове (Аксић, Пантовић 2017). Конкретно, 2016. године организована је изложба „Косово и Метохија – 10 корака”, која је требало да пружи увид у културну повезаност Срба са територијом Косова и Метохије. Дневне новине *Блиц*, под насловом „Изложба о Косову и Метохији узбуркала духове у Француској”, наводе:

Како би савременом посетиоцу тематику културног наслеђа на Косову и Метохији приближили на пријемчив и упечатљив начин Канцеларија за Косово и Метохију Владе Републике Србије и Општина Звечан осмислили су поставку којом се кроз најмодерније уметничко-техничке методе посматрачу представља развој културе Косова и Метохије од периода антике до 20. века. Изложба, осим кроз културну традицију, посматраче води кроз политичку историју те области. (Блиц, 10. 10. 2016).

КЦС има хијерархијску, вертикалну структуру, и две институције деле контролу над њим: са једне стране – Министарство спољних послова, а са друге – Министарство културе и информисања.¹⁹ Обавезе МСП-а регулисане су Законом о спољним пословима, док је, са друге стране, програм (највећим делом) у надлежности МКИ (Трифунувић 2010: 75).²⁰ Такође, КЦС има редовну комуникацију са амбасадом Србије, будући да јој шаље извештаје о својим годишњим активностима, поред редовних извештаја које шаље министарствима²¹.

КЦС има четири запослена, од којих је сваки задужен за један сектор дефинисања програма. Директоре Културног центра бира и именује Министарство спољних послова, и њихов мандат траје четири године (Трифунувић 2010: 79-80).²² У свакодневном раду они зависе од амба-

19 У складу са чланом 3 Закона о спољним пословима, „државни органи међусобно сарађују у обављању спољних послова за које су надлежни на основу Устава и закона”. Значи, обавеза МСП-а је да одржава редовну комуникацију и сарадњу са институцијама које такође предузимају одређене активности у области спољне политике, као што је то случај са Министарством културе и информисања.

20 Од 15. августа 2007. године, на основу споразума са Министарством спољних послова, Министарство културе постаје задужено за избор, координацију, финансирање и сарадњу са запосленима у овом центру на реализацији већине програма (Трифунувић 2010: 78).

21 Међутим, није дефинисан јасан пут који се мора следити, па се оставља простор за читаву лепезу могућности деловања КЦС-а.

22 Требало би поменути да су српски амбасадори у Француској, у случајевима док је то место било упражњено, такође обављали функцију директора овог центра.

саде и два поменута министарства, који имају могућност да повуку њихове одлуке.²³

Упркос смањеним фондовима и комплексној организационо-хијерархијској структури може се приметити разноликост активности КЦС-а. Према наводима Н. Трифуновић, активности КЦС-а су углавном оријентисане ка стваралаштву, што обично обухвата нове активности, разноликост програма и покушај одржавања равнотеже између програма у вези са наслеђем и оних из области савремене уметности, са све чешћим учешћем у мешовитим културним активностима, стварањем нових мрежа и отварањем врата новој публици у Паризу (Трифуновић 2010: 72). Према званичној страници КЦС-а, овај Центар свима нуди могућност да открију, разумеју и виде вишеструке аспекте културе Србије, њене лепоте и њену истанчаност. Интересантно је споменути да се може закључити да је страница КЦС-а оријентисана на франкофону публику јер није подједнако доступна на српском и француском језику.

Турски културни центар „Јунус Емре” у Новом Пазару (ТКЦ)

Турски културни центар „Јунус Емре” у Новом Пазару отворен је 11. јула 2010. године, а свечаном отварању присуствовали су тадашњи премијер Републике Турске Реџеп Тајип Ердоган и председник Републике Србије Борис Тадић. Након 2010. године, па све до данас, Турски културни центар „Јунус Емре” био је организатор и коорганизатор различитих културних дешавања. Што се тиче сарадње са Републиком Турском, она се одвија преко Амбасаде Републике Турске, тако што Република Турска нуди своје садржаје Центру, који их преузима и даље спроводи.

Током шест година постојања, највише се радило на образовању чланова кроз процес организовања бесплатних курсева турског језика, сваке године од септембра до маја, који су, између осталог, неопходни ради коришћења садржаја овог културног центра, али и за могући даљи наставак школовања полазника курсева у Републици Турској²⁴. Ово је

23 Интересантно је, такође, то што КЦС нема архивирање у сопственој згради, већ у Министарству спољних послова у Београду, јер се ради о поверљивим информацијама (Трифуновић 2010: 73), што није уобичајена пракса када се ради о културном центру.

24 Узевши све укупно, ове године је сертификате за завршени курс добило чак 76 полазника. Први пут су 2016. године, као награда, најуспешнијим полазницима курса турског језика уручени поклони, које је доделило турско удружење „Љубитељи Санџака”. Дародавац је са награђенима разговарао на турском језику. Као извештај и израз задовољства, управница Турског културног центра „Јунус Емре” Алмира Суљевић дала је интервју у

најразвијенија и у овоме тренутку најважнија активност – с обзиром на то да јој се посвећује највише пажње. Такође, овај културни центар у повоју има и следеће делатности: библиотекаштво, издаваштво, преводилаштво, предавања, изложбе, музички догађаји, књижевне вечери, гледање филмова, позајмљивање компакт-дискова, гледање турских телевизијских програма (сателит) и приступ интернету.²⁵ Све поменуте активности одржавају се у просторијама које се налазе у згради Културног центра Нови Пазар у центру Новог Пазара, где такође поседују салу за предавања и пројекције, као и сву потребну техничку опрему. Турски културни центар „Јунус Емре”, као културна институција у повоју, још увек не организује велики број културних догађања, а не постоји ни стални програм који се спроводи, већ се повремена организација културних дешавања или коорганизација спроводи на налог неке друге културне институције или Амбасаде Републике Турске.

Занимљиво је да овај културни центар делује у оквиру државног Културног центра Нови Пазар. Наиме, ТКЦ је организован као депарتمان у склопу поменутог културног центра, а будући да је финансиран од стране Амбасаде Републике Турске, он као стално запосленог има само једну радницу – управницу Турског културног центра у Новом Пазару. Као надређена, локална самоуправа поставља директора Културног центра у Новом Пазару. У вези са будућим активностима Турског културног центра „Јунус Емре” у Србији тек предстоји дефинисање деловања Републике Турске, првенствено у сарадњи са Министарством спољних послова.

У оквиру два основна билатерална споразума између Србије и Турске постоји неколико новијих пројеката културне размене између две земље, међу којима у веће пројекте спада изградња Исламског центра у Београду²⁶ и изградња спортско-сајамске хале „Пендик” у Новом Пазару. У сарадњи се издваја Нови Пазар, као значајан економско-политички и стратешки центар југозападне Србије, а будући да је овај град због своје историјске прошлости могао послужити као изузетно погодно тло за ширење турске културне баштине, као и место укрштања путева који повезују југоисток (Турску) са југозападом Европе (Италија, Шпанија, Босна и Херцеговина и др.). У Новом Пазару су, дакле – на локалном

коме је описала рађање идеје о овој акцији (<http://www.rtvnp.rs/info/drustvo/item/11506-turski-kulturni-centar-u-novom-pazaru-medu-najuspesnijim>).

25 Више о овоме видети на сајту РТВ Нови Пазар.

26 Више о овоме видети на сајту *Вести*.

нивоу, реализовани културни пројекти, као што су, на пример, различита гостовања, или установљење награде „Ахмед Вали” у Културном центру Нови Пазар, затим долазак турског глумца Бурака Озцивита (Burak Özçivit) 2016. године, те приказивање турског филма *Мој брат* (*Kardesim Benim*, 2016, р. Mert Baykal).²⁷ Самим тим, задатак Турског културног центра „Јунус Емре” је „да промовише турску културну баштину у свим својим различитим изразима и да понуди могућност сусрета и дијалога између локалне културне стварности и турске културне баштине” (Културни центар Нови Пазар). С тим у вези је и „провлачење” верских мотива исламске верске заједнице, који се могу видети на изложбама, као и на књижевним вечерима, а који повезују турски народ са санџачким Бошњацима, тиме још више јачајући културне везе, а један су од изразитих примера традиционалне културне дипломатије.

Турски културни центар „Јунус Емре” планира да у будућности развије заједничке акције са другим сличним установама културе и удружењима у граду и Републици Србији. Поред овога, још један од циљева ове институције јесте и развијање активности од којих би се новац уплаћивао у добротворне сврхе. Међу овим активностима били би организовани: концерти, различита предавања и књижевне вечери, конференције и округли столови, модне ревије, као и семинари.²⁸

Нажалост, у овом тренутку није било могуће доћи до документа о билатералној сарадњи између Турске и Србије који се тиче Турског културног центра „Јунус Емре” у Новом Пазару, па не можемо рећи да ли овакав документ постоји и какав је његов садржај. Поред Амбасаде Републике Турске, чести донатори и организатори различитих културних догађања јесу појединци или удружења, који у сарадњи са Турским културним центром „Јунус Емре” представљају турску културу новопазарској публици.

Закључак

Културни центри су у овом раду сагледани као инструменти међународне политике помоћу којих се представљају елементи културе и, уопштено гледано, друштво неке земље. Изузетна улога²⁹ ових институција

27 Више о овоме видети на званичној Фејсбук страници Културног центра Нови Пазар.

28 Више о овоме видети на сајту Културни центар Нови Пазар.

29 Аутори овог рада су се посветили улози културних центара у раду насловљеном: *Културни центри и њихова улога: Културни центар Нови Пазар и Културни центар Србије (Париз)*.

у међународним односима може се уочити у моментима када се кроз одлике датих култура/друштвених заједница шире идеје и представљају одређене поруке како би се одговорило на неке изазове и/или да би се остварили неки циљеви у спољној политици. На примеру представљених културних центара, кроз међународну културну политику, очитује се својеврсна дихотомија њиховог деловања; јасно се може видети активна улога коју имају, пре свега, приликом спајања две културне традиције, али и приликом преношења политичких и идеолошких порука.

Инструменти културне политике деле се према природи свог деловања на економске, политичко-правне, организационе и вредносно-идејне, а према смеру свог деловања на подстицајне (стимулативне) и сузбијајуће (репресивне) (Драгићевић Шеших, Стојковић 2000: 31).

Из наведеног разлога изузетно је важно да држава из које долази програм културног центра и држава у којој се он презентује имају јасно изражене ставове по питању културне политике у иностранству и у својој земљи. То се огледа у експлицитном препознавању културних центара као инструмената спољне политике, преко постојања законских, легалних смерница и дефиниција, које дозвољавају фокусирано деловање и спречавају да се направи не само хаотично стање у сфери међународне културне политике, већ и трајно нарушавање односа земаља.

У оба представљена случаја очигледно је да јавна дипломатија „појачава” званичне међународне односе јер представљена два културна центра имају значајну улогу у промовисању културних вредности и различитих погледа на свет. Ипак, може се приметити да су две представљене институције различите у знатној мери. Наиме, Културни центар Србије у Паризу је аутономна институција која се потпуно ослања на ресурсе Србије, која дефинише план и програм рада. Турски културни центар „Јунус Емре” у Новом Пазару је, са друге стране, основан у склопу Културног центра Нови Пазар (локални културни центар), па самим тим нема потпуну аутономију при деловању. Овај начин деловања се може објаснити (добром) вољом српских власти да на овај начин подстичу дијалог и партнерство ради грађења добрих односа Србије и Турске, што је једна од основних одлика јавне дипломатије. Такође, разлика у представљању је та што се код Културног центра Србије у Паризу тежи комплекснијем „кодирању”³⁰ уметничких садржаја (изложбе, предста-

30 „Код представља комуникацију, али није гаранција комуникације, већ структурне повезаности или посредовања између два различита система. Ово двосмислено значење

ве, концерти класичне музике, преко српских извођача или композитора и сл.), док је Турска знатније окренута традиционалним мотивима, пре свега – верским, у оквиру изложби, књижевних вечери и, донекле, у културно-забавном животу³¹. Ипак, у деловањима оба културна центра видљиво је стратешко спровођење програма, са јасно дефинисаним циљевима и прецизним порукама, које на препознатљивост неке државе гледају као на њену додатну вредност (Пантовић 2011).

Иако Србија и Турска преко својих културних центара желе да прикажу културу и да „наметну” значајне политичке и културно-идентитетске теме са којима се суочавају, ове земље тиме не нарушавају своје међународне односе, напротив – оне тиме продубљују разумевање. То је важно нагласити јер се у датоме примећује још једна од кључних одлика јавне и културне дипломатије – да се, не само експлицитно, заступају циљеви и интереси државе која оснива културни центар, већ да се садржајима рада усмеравају односи међу државама и да се утиче на боље односе међу народима.

На основу предочене анализе рада двају културних центара може се приметити да инструментализација културе не мора да означава нешто негативно, већ напротив – јасно и једноставно дефинисано деловање у међународном амбијенту. Управо се због тога може закључити да изузетно велику улогу у овом домену има јавна дипломатија, поготову ако се имају у виду културни центри као њени званични инструменти.

кода заснива се на двосмислености значења саме комуникације – као преношења информације између два пола, али и као преображаја једног система у други систем или преображаја једног елемента у други, у оквиру истог система (...) Код је такође повезан са представама и о њему се може говорити као о свакој структури (слици, моделу), апстрактној или конкретној, чија обележја треба да симболизују (арбитарно означе) или да на неки начин одговарају обележјима неке друге структуре” (Башић, Пантовић 2012: 50-52).

- 31 Свакако се има у виду публика и састав становништва коме се различити културни програми нуде, о чему су очигледно и државе имале представу. Париз је позната метропола, која нуди богат уметнички програм, док је Нови Пазар територија позната по традиционалнијем стилу живота, те самим тим адекватније прихвата другу врсту програма, где су нпр. верски моменти у турском деловању сигурно блискији већинском бошњачком становништву Новог Пазара.

Литература

- Аксић, Н. и Пантовић, Б., 2017. „Културни центри и њихова улога: Културни центар Нови Пазар и Културни центар Србије (Париз)”. *Гласник Етнографског Института САНУ*, 65(1), стр. 177-190.
- Башић, И. С. и Пантовић, Б., 2012. „Лого и семиоза – од иконичког знака до симбола у функцији презентације српске културе”. *Гласник Етнографског института САНУ* 60, (1), стр. 49–64.
- Dragičević Šešić, М. и Branimir, S., 2011. *Kultura: menadžment, animacija, marketing*. Beograd: Clio.
- Dragičević Šešić, М. и Stojković, В., 2000. *Kultura, menadžment, animacija, marketing*. Beograd: CLIO.
- Melissen, J., 2005. *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy*, The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- Nye, J., 2011. *The future of power*. NYC: Public Affairs.
- Пантовић, Б., 2011. „Препознатљивост као добробит у глобализацији”. *Гласник Етнографског института САНУ* 59(1), стр. 143-164.
- Рогач Мијатовић, Љ., 2014. *Културна дипломатија и идентитет Србије*. Београд: Clio, Институт за позориште, филм, радио и телевизију ФДУ.
- Trifunović, N., 2010. *La coopération culturelle internationale – centres culturels et autres modes de représentation à l'étranger: Etude de cas: le Centre culturel de Serbie à Paris*, Belgrado: UNESCO chair in Cultural policy and Management.
- Шобе, Ф. и Мартен, Л., 2014. *Међународни културни односи*. Београд: Clio.

Извори

- *Блиц*, преглед 10. 10. 2016. <http://www.blic.rs/vesti/politika/djuric-izlozba-o-kosovu-i-metohiji-uzburkala-duhove-u-francuskoj/y15nmxt>
- *Блиц*, преглед 6. 6. 2016. <http://www.blic.rs/.../srbijo-evo-me-bali-begna-tvit.../13vppbf>
- *Вести*, преглед 6. 6. 2016. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Temadana/67399/Islamski-centar-pored-autoputa>
- *Санџак хабер*, преглед 6. 6. 2016. <http://sandzakhaber.net/novi-pazar-kulturni-centar-ustanovio-nagradu-ahmed-vali-prvi-laureat-je-enes-halilovic/>.
- Фејсбук страница Културног центра Нови Пазар, преглед 6. 6. 2016. <https://www.facebook.com/kulturnicentar.novipazar/?fref=ts>.

- РТВ Нови Пазар, Преглед 30. 09. 2016. <http://www.rtvnp.rs/info/društvo/item/11506-turski-kulturni-centar-u-novom-pazaru-medu-najuspesnijim>, постављено 29. 08. 2016. године.
- Културни центар Нови Пазар, преглед 29. 10. 2016. <http://www.kcnovipazar.com/prostor/turskikc>
- Културни центар Србије, преглед 1. 12. 2016. <http://www.ccserbie.com/>